

گفت و گو با
احمد تمیم داری عضو
هیأت علمی دانشگاه
علامه طباطبایی:

تولید علم در علوم انسانی

گفت و گو: محمد محسنی مهر

کشورهای همسایه از قبیل روسیه و ترکیه هم شاهدیم. به نظر شما چه عاملی در مقیاس تولید علم در کشور ما کم است؟

امتیاز درآمد ثابت نفتی هم هست، نقش دارد؟

دلیل پیشرفت این کشور را اولاً باید در سیستم سرمایه گذاری و امنیت آن جست و جو کرد. ثانیاً در نزدیکی این کشور به سرزمین های اروپایی، مثلاً در دوران مشروطه، روشنفکران و تحصیلکرده های کشور ما در طریق ترکیه به اروپا می رفتند. ارتباطی که این کشور با سایر کشورها دارد بی اثر شکر مثبتی بر وضعیت عمومی و علمی آن می گذارد. گذشته از این همان نبود درآمد نفتی، موجب فعالیت اجتماعی برای تأمین معاش می شود.

اینکه چرا تولید مقالات علمی در کشور ما کم است دلایل مختلفی دارد. کمبود دانشگاهها و مؤسسات پژوهشی، فقدان بودجه کافی در بخش پژوهش و تشویق نکردن جامعه به سمت پژوهش محوری است. همچنین اگر وقت کافی در اختیار استادان باشد و بودجه کافی نیز برای تهیه مقالات علمی اختصاص یابد بی شک می توانیم شاهد بهبود وضعیت فعلی باشیم.

کشورهای عربی حوزه خلیج فارس مثل امارات و قطر بحرین نیز، سایه به سایه، ما را تعجب می کنند. در حالی که در مقایسه با ایران از سابقه تاریخی چندانی برخوردار نیستند و دانشگاه معتبری هم ندارند.

این کشورها چون اروپایی ها و آمریکایی ها از خیلی راحت در کشورشان می پذیرند بنابراین همین مهاجران انجام بسیاری از فعالیت های این کشور را برعهده می گیرند. در کشور ما قرار این بوده است که پس از انقلاب در بخش صنایع، آموزش و پرورش، دانشگاه، اختراعات و اکتشافات و نیز تولید محصولات به صورت خودکفا عمل کنیم و از کارشناسان خارجی، کمتر استفاده کنیم. موضوع جنگ که پیش می آید، یادگاراگ و ناخواسته تمامی امکانات در جهت تأمین ادوات جنگ و حمایت از آن بسیج شد. بنابراین توفیقی که در حالت عادی انتظار می رود در چنین شرایطی به وجود نمی آید. البته این گونه هم نیست که کشورهای عربی از موقعیت مناسبی نسبت به ما برخوردار باشند. در این کشورها هم فرهنگ و علوم انسانی و اجتماعی بسیار ضعیف است کما اینکه ملاحظه می شود بیشتر کنسرت های موسیقی یا گالری های نقاشی که در این کشورها برگزار می شود، ایرانی ها در برپایی آن نقش دارند و خود آنها به این گونه فعالیتها نمی پردازند.

بعضی کارشناسان و از جمله خود شما عامل جنگ را در کاهش تولید علم کشورمان مؤثر می دانید. در حالی که کشور روسیه مدت طولانی با افغانستان درگیر جنگ بود و حتی با فروپاشی هم مواجه شد با کشورهایی مثل هند و پاکستان هم با این مشکل روبه رو بودند ولی اکنون جایگاه قابل قبولی دارند؟

پاسخ به این سؤال چندان ساده نیست. درست است که بر کشور روسیه فکتر کمونیستی حاکم بود ولی همین ایدئولوژی از لحاظ علمی و تحقیقاتی بسیار مهم است. اصطلاحی که آنها به کار می برند تدبیراتی کردن یا سکولاریزه کردن هم چیز است. بنابراین طبیعی است که علم در کشوری که سکولاریزه شده و بندهت به امور دنیوی توجه دارد، توسعه می یابد. ولی در کشورهای شرقی یا اسلامی، بخش عمده ای وقت مردم، صرف دین، عرفان و تصوف می شود که این عامل تأثیر گذاری به شمار می رود. به همین دلیل برای هر جنبه ای از زندگی خود که اهمیت بیشتری قائل شود از سایر جنبه ها باز می ماند.

همانقدر امکانات و بهای داده شود که رشته های فنی مهندسی از آن برخوردارند. سوم اینکه بودجه تحقیقات در کل کشور ما حدود نیم درصد (۰/۵) است در حالی که در کشورهای پیشرفته این رقم میان ۳ تا ۵ درصد است! گذشته از اینکه همین نیم درصد هم در مجموع سازمانها و وزارتخانه ها به دقت بجا و به مورد مصرف نمی شود! در حال حاضر، قسمت اعظم بودجه دانشگاههای ما از واحد از دانشگاه آزاد صورت می گیرد برای آموزش همین ظرفیت محدود با کمبود استاد مواجعه ای. تا چندسال پیش برای رفع این مشکل از استادان میان رشته ای مثل اقتصاد یا از کارشناسانی معروف بیهوده استفاده می شد در حالی که در کشورهای اروپایی این موضوع از اهمیت ویژه ای برخوردار است به طوری که حدود ۷۰ درصد بودجه آنها صرف راه اجتماعی و بیهوده می شود، اما کشورهای در حال توسعه، همین مقدار بودجه را صرف امور نظامی، نیروی انتظامی و مسائل امنیتی می کنند. البته هیچ کدام از این هزینه ها بی دلیل نیست، ولی واقعیت این است که حرکت و رشد ما باید به سمتی باشد که هر چه بیشتر از هزینه های نظامی بکاهیم هزینه های تعلیم و تربیت و رفاه اجتماعی را افزایش دهیم هر چه بودجه ها و فعالیت تعلیم و تربیت بیشتر باشد از مشکلات نیروهای انتظامی کاسته خواهد شد. معروف است که اگر یک مدرسه با یک زندان بسته خواهد شد از رشته های دیگری که بسیار زیاد منتهی مطالعه و تولید علم در آن هستیم رشته انداز گیری و سنجش در علوم تربیتی و علوم اجتماعی و به طور کل از ارزشهایی و در جامعه است. متأسفانه در کشور ما هیچ بیانی به این موضوع داده نمی شود و لذا در بسیاری موارد شاهدیم این امری که درباره یک موضوع اجتماعی مشترک از سوی سازمانهای مسؤول ارائه می شود، تفاوتها و اشتباهی وجود دارد.

در سال ۲۰۰۰ میلادی رتبه جهانی ایران در تولید مقالات علمی، ۵۷ بوده که بر اساس اعلام معاون سابق پژوهشی وزارت علوم، این رقم به رتبه ۲۵ ارتقا یافته است. به نظر شما این رقم تا چه حد واقعی است؟

ایشان حتماً بر اساس مستندات موجود، این آمار را اعلام کرده اند، ولی من مطمئن که کشور ما به لحاظ تولید مقالات در زمینه علوم فنی و مهندسی از جایگاه بسیار خوبی برخوردار است. بر اساس آمار همین سال یعنی ۲۰۰۰، تعداد مقالات تولیدی در رشته علوم پزشکی ۲۲۷ و فنی مهندسی ۲۲۷ مقاله بوده و این رقم در علوم انسانی ۴۳ بوده است. اگر یک بررسی کلی به خوبی می توان در یافت که چه قبل و چه بعد از انقلاب، هیچ موفقیتی را در علوم انسانی شاهد نبوده ایم، چرا؟

نکته را باید در نظر داشت، اول اینکه افرادی که وارد رشته های علوم انسانی می شوند باید استعداد سنجی و ارزشیابی شوند و دوم، به علوم انسانی بورسیه تعلق نگیرد. یعنی به این رشته

فعلی کشور ما این است که هیچ یک از مردم و مسؤولان، فرصت مطالعه مقالات را ندارند. عرض کردم مقاله از کتاب بسیار مهمتر است، چون کتاب را می توان به صورت یک مقاله فشرده در دنیا معرفی کرد. مقالاتی هم که در زمینه علوم انسانی تهیه می شوند از جایگاه بسیار مهمی برخوردارند. مثلاً در حال حاضر تدریس رشته تنها در دانشگاه علامه طباطبایی و شاید هم در یک واحد از دانشگاه آزاد صورت می گیرد برای آموزش همین ظرفیت محدود با کمبود استاد مواجعه ای. تا چندسال پیش برای رفع این مشکل از استادان میان رشته ای مثل اقتصاد یا از کارشناسانی معروف بیهوده استفاده می شد در حالی که در کشورهای اروپایی این موضوع از اهمیت ویژه ای برخوردار است به طوری که حدود ۷۰ درصد بودجه آنها صرف راه اجتماعی و بیهوده می شود، اما کشورهای در حال توسعه، همین مقدار بودجه را صرف امور نظامی، نیروی انتظامی و مسائل امنیتی می کنند. البته هیچ کدام از این هزینه ها بی دلیل نیست، ولی واقعیت این است که حرکت و رشد ما باید به سمتی باشد که هر چه بیشتر از هزینه های نظامی بکاهیم هزینه های تعلیم و تربیت و رفاه اجتماعی را افزایش دهیم هر چه بودجه ها و فعالیت تعلیم و تربیت بیشتر باشد از مشکلات نیروهای انتظامی کاسته خواهد شد. معروف است که اگر یک مدرسه با یک زندان بسته خواهد شد از رشته های دیگری که بسیار زیاد منتهی مطالعه و تولید علم در آن هستیم رشته انداز گیری و سنجش در علوم تربیتی و علوم اجتماعی و به طور کل از ارزشهایی و در جامعه است. متأسفانه در کشور ما هیچ بیانی به این موضوع داده نمی شود و لذا در بسیاری موارد شاهدیم این امری که درباره یک موضوع اجتماعی مشترک از سوی سازمانهای مسؤول ارائه می شود، تفاوتها و اشتباهی وجود دارد.

در سال ۲۰۰۰ میلادی رتبه جهانی ایران در تولید مقالات علمی، ۵۷ بوده که بر اساس اعلام معاون سابق پژوهشی وزارت علوم، این رقم به رتبه ۲۵ ارتقا یافته است. به نظر شما این رقم تا چه حد واقعی است؟

ایشان حتماً بر اساس مستندات موجود، این آمار را اعلام کرده اند، ولی من مطمئن که کشور ما به لحاظ تولید مقالات در زمینه علوم فنی و مهندسی از جایگاه بسیار خوبی برخوردار است. بر اساس آمار همین سال یعنی ۲۰۰۰، تعداد مقالات تولیدی در رشته علوم پزشکی ۲۲۷ و فنی مهندسی ۲۲۷ مقاله بوده و این رقم در علوم انسانی ۴۳ بوده است. اگر یک بررسی کلی به خوبی می توان در یافت که چه قبل و چه بعد از انقلاب، هیچ موفقیتی را در علوم انسانی شاهد نبوده ایم، چرا؟

نکته را باید در نظر داشت، اول اینکه افرادی که وارد رشته های علوم انسانی می شوند باید استعداد سنجی و ارزشیابی شوند و دوم، به علوم انسانی بورسیه تعلق نگیرد. یعنی به این رشته

دانش های بزرگ هستند و تعداد مقاله و چاپ آن از نظر دانشگاهیان به لحاظ ارتقای جایگاه علمی شان بسیار مهم است. کسی یاد قصد دارد به مراحل استادیاری، دانشیاری و استادی برسد باید حتماً مقالات دقیقی را در مجلات علمی و معتبر دنیا به چاپ برساند. از سوی دیگر، رشد مقالات نشانه توسعه یک کشور، ارتقای جایگاه تحقیق و پژوهش و افزایش تعداد دانشمندان آن کشور است. مقاله خوب و مفید در جایی نوشته می شود که به تحقیق بها داده شود در حال حاضر متأسفانه در دانشگاههای ما کسانی که توانایی آموزش دادن را ندارند در بخش پژوهش به کار گرفته می شوند، درست مانند کسانی که توانایی ادامه تحصیل در رشته ریاضی فیزیک و تجربی را ندارند و به سمت علوم انسانی سوق داده می شوند که این خود، مشکلاتی را سبب می شود. خوبی مقاله پژوهش یک مقوله تنبیهی برای کسانی است که از قدرت کافی برای آموزش دادن برخوردار نیستند در حالی که خود آموزش نیاز به پژوهش دارد و هر دومقوله به یکدیگر وابسته اند و بین آنها نمی توان تفکیک قائل شد. این عوامل سبب شده است که ما در تولید مقالات علمی آن گونه که باید موفق نبوده ایم. اکنون آمار دقیقی از تعداد مقالات چاپ شده کشور در مجلات علمی معتبر دنیا در دست ندارم، ولی مطمئنم که این آمار نسبت به کشورهای پیشرفته بسیار کمتر است. چندی پیش آماری از سوی تلویزیون کشور اعلام شد منی بر اینکه در آمریکا حدود ۱۵ هزار و ۴۰۰ دانشگاه وجود دارد. اگر به طور متوسط در هر یک از این دانشگاهها حدود یک هزار استاد مشغول تدریس باشند، می توان تخمین زد که این کشور بیش از ۱۵ میلیون محقق و استاد دارد در حالی که در کشور ما حدود ۳۰۰ دانشگاه وجود دارد که در حساب مراکز غیر دولتی و غیرانتفاعی و پیام نور این تعداد در بالاترین حد است. ۱۰۰ مؤسسه می رسد که نسبت به جمعیت کشور، بسیار پایین است. قصد من تعریف و تمجید از هیچ کشوری نیست، ولی در همین کشور آمریکا، حدود ۵۰ ایالت وجود دارد که بسیاری از ۵۰ ملیت در آن فعالیت می کنند و امکانات و فرصتهای بسیاری را برای حمایت از دانشگاهها به وجود آورده اند. در این دانشگاهها استاد، محققه ای ۲۰۰ روز تدریس می کند و گاهی هم اصلاً تدریس ندارد و به تکمیل جزوات درسی یا تولید مقاله علمی می پردازد در حالی که استادان ما آنقدر در مقوله آموزش غرق شده اند که دیگر فرصتی برای مقاله نویسی و تولید علم ندارند.

تولید مقالات علمی، به جز جایگاه علمی که برای یک کشور کسب می کند چه دستاوردهای مهم دیگری می تواند داشته باشد؟

دستاوردهای مقالات در مطالعه و استفاده از محتوای آن در سازمانهای خصوصی و دولتی است. اگر به نحو مطلوب از این مقالات استفاده شود بی شک باعث افزایش کمیت در کیفیت تولید در بخشهای مختلف خواهد شد. متأسفانه یکی از معضلات

امروزه تولید مقالات علمی، یکی از شاخصهای سنجش کشورها در رده بندی جهانی به شمار می رود. به گفته مسؤولان امر، کشور ما در چندسال اخیر، از رشد قابل توجهی در زمینه تولید علم پیروز در رشته های فنی مهندسی، علوم پایه و پزشکی برخوردار شده است به طوری که پس از روسیه و ترکیه در مقام سوم خاورمیانه قرار دارد، اما در مقیاس جهانی، هنوز از جایگاه قابل قبولی برخوردار نیست. این موضوع، وقتی نگران کننده است که درایم کشورهای عربی امارات، عربستان و حتی بحرین، سایه به سایه، کشور ما را تعقیب می کنند و نگران کننده تر از آنکه بر اساس آمار موجود، در حوزه علوم انسانی، چه قبل و چه پس از انقلاب اسلامی، کشور ما هیچ موفقیتی را کسب نکرده است. برای آگاهی از دلایل این موضوع و راههای خروج از وضعیت فعلی با دکتر احمد تمیم داری، عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبایی گفت و گو کرده ایم:

چرا تولید مقالات علمی برای یک کشور از اهمیت ویژه ای برخوردار است؟

ما بر این مقاله بیشتر از یک کتاب ارزش قائلیم چون مقاله همیشه با یک تر و نظریه همراه است و معمولاً در آن یک تئوری و فرضیه مطرح می شود. ضمن اینکه مطالعه بسیار زیادی به صورت فشرده در یک مقاله انجام می شود. مقالات مانند نمونه کتابها یا

دوازدهمین نمایشگاه بین المللی ماشین آلات چاپ و بسته بندی
The 12th international packing & printing Machinery Exhibition
Tehran FEB 14 - 17 2006

دوازدهمین نمایشگاه بین المللی ماشین آلات چاپ و بسته بندی از ۲۸ تا ۲۵ بهمن ماه ۱۳۸۴

بهمین ماه ۱۳۸۴ در محل دائمی نمایشگاههای بین المللی تهران بر گزار می شود. متقاضیان شرکت در این نمایشگاه می توانند از تاریخ ۸۴/۶/۲۸ جهت ثبت نام به ستاد برگزاری نمایشگاه واقع در تهران: خیابان سهروردی جنوبی، خیابان ملایری پور، شماره ۵۵، ساختمان مجمع صنوف تولیدی و خدمات فنی تهران طبقه چهارم دفتر امور نمایشگاهها مراجعه و یا با تلفن: ۸۸۳۰۵۸۸۳ و ۸۸۸۱۱۴۷۶ تماس گرفته و یا با شماره فاکس: ۸۸۸۴۷۷۸۷ درخواست رزرو خود را ارسال نمایند.

ستاد برگزاری نمایشگاه
برگزار کننده: اتحادیه صنف چاپخانه داران تهران (تلفن: ۷۷۵۳۱۶۸۹)
همکاران شرکت یابان (بخش خارجی): تلفن: ۷۰۰۵۸۲۲۰
ناشر: مجمع صنوف تولیدی و خدمات فنی تهران

12th packing & printing machinery Exhibition
TEHRAN FEB 14-17 2006

MAMMUT
شرکت سازنده و سونه مامموت

با ظرفیت تولید ۸/۰۰۰ تن در ماه، جهت ساخت سوله و پایپریک برای کلیه واحد های صنعتی، گاز، نفت، پتروشیمی و ... سفارش می پذیرد.

کارخانجات تولید: امارات، منطقه عسلویه و تهران

تلفن دفتر مرکزی: ۷ - ۸۸ ۹۸۲۵۰۰ (+۹۸) - تلفن کارخانه: ۰۵۵ ۲۷۰ ۰۲۶۱
نشانی: تهران، خیابان مطهری، خیابان فجر، خیابان شهید لطفی، شماره ۶۵

www.mammut-iran.com
www.mammutgroup.com